

Teze disertační práce:

První pozemková reforma na velkostatkách Křivoklát, Plasy a Radnice
The First Landreform in the Estates Křivoklát, Plasy and Radnice

Zpracovala: Kristýna Kaucká, Ústav hospodářských a sociálních dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

Vedoucí práce: Prof. Drahomír Jančík

Rok odevzdání práce: 2016

1. Pramenná základna, kladení otázek a metodologie

Disertační práce se zabývá dějinami zemědělství v období první Československé republiky. Tématem je proces přerozdělování půdního fondu, nazývaný pozemková reforma. Jako předmět studia byly vybrány téměř sousedící velkostatky Křivoklát, Plasy a Radnice, a to na základě polohy v obilnářském regionu. Klíčem k jejich volbě se stala i státní příslušnost majitelů – jedná se o dva říšskoněmecké státní příslušníky (Fürstenberg a Metternich) a československého (Sternberg). Práce si vytkla za cíl porozumět přerozdělování půdního fondu v období první Československé republiky a jeho důsledkům. V úvodní kapitole definovala pojmy, s nimiž pracuje (pozemková reforma, velkostatek, zbytkový statek, poškozený zaměstnanec apod.). Dále představila literaturu, jež o pozemkové reformě vznikla, přičemž sledovala chronologické a tematické hledisko. Na základě historiografického rozboru byla hledána „bílá místa“ v poznání procesu pozemkové reformy, která si disertační práce vytkla za cíl zaplnit (neexistuje analýza procesu hospodaření na přidělené půdě či zevrubnější studie o mezinárodním přesahu pozemkové reformy).

Pramennou základnu lze rozdělit na prameny centrální úrovně (fond Státního pozemkového úřadu, příslušných ministerstev, předsednictva ministerské rady, Kanceláře presidenta republiky, České národní banky, Ústředního ředitelství státních lesů a statků, Ústřední obchodní a živnostenské komory, Zemského úřadu, Státní památkové správy, Policejního ředitelství, německého vyslanectví apod.), dále fondy soukromých subjektů (fondy velkostatků, Podnikový archiv v Krušovicích, Svaz československých velkostatkářů, Ochranný svaz lihovarů soukromých, osobní fond Zdeňka Wirtha apod.) a fondy místních samosprávných institucí. Práce se též opírá o zahraniční archivy – Archiv Společnosti národů v Ženevě,

Ministerstva zahraničních věcí v Berlíně a o Spolkový archiv v Berlíně. Disertace hojně čerpá z tištěných pramenů (periodika), a to jak celostátních (Pozemková reforma, Zprávy Státního pozemkového úřadu, Československý zemědělec, Věstník ministerstva zemědělství, Věstník Československé akademie zemědělské, Hospodářská politika, Československý velkostatek apod.), tak regionálních (Rakovnický obzor, Rakovnické noviny, Kralovický obzor, Žďár, Úřední Listy Rokycanska, Plzeňsko apod.).

Práce si klade otázku, do jaké míry se rozhodujícím faktorem při provádění pozemkové reformy stala státní příslušnost majitelů velkostatků. Dále se soustředí na strategie, jimiž se velkostatkáři snažili dosáhnout výhod (např. propouštění ze záboru na základě právního rámce, působení prostřednictvím velkostatkářských institucí,¹ využíváním společenských kontaktů apod.)² Opominuto nezůstalo ani mezinárodní pole, obzvláště tzv. smíšené rozhodčí soudy na půdě Společnosti národů. V souvislosti s výše uvedeným se práce snažila upozornit i na možné strategie užívané státem s cílem přimět velkostatkáře k hladkému provedení reformy (např. otázka daňového zatížení, snaha řešit reformu jako vnitřní záležitost státu, či zájem státu o strategické části velkostatků – pohraniční lesy, těžba surovin apod.).

Část disertace se zaměřila na hospodářské a sociální dopady reformy, a to v oblastech drobného přidělu, zbytkových statků, průmyslových provozů a formující se památkové péče. Práce se ptala po běžné praxi při provádění pozemkové reformy, sledovala osoby nabyvatelů, zkoumala efektivitu hospodaření na přidělené půdě a stranou nezůstaly ani otázky spojené s vykupováním dlouhodobých pachtů, či záležitosti lesní reformy. Soudobá propaganda často upozorňovala na nepotické praktiky při přidělu (např. přiděly rodinným příslušníkům nebyly ojedinělou záležitostí, jak dosvědčuje anketa uspořádaná SPÚ³). Disertační práce se ptala, zdali lze nestandardní přiděly sledovat i na vybraných velkostatech. Dále se práce tázala po dopadech pozemkové reformy na průmysl.⁴ Pozornost se zaměřila i na menší průmyslové provozy, a to lihovary a cihelny. Stranou nezůstaly ani otázky po roli pozemkové reformy v procesu tvořící se památkové péče. Práce se zaměřila na specifickou přidělu pamětihodnosti a snažila se odpovědět na otázky – kdo byli nabyvatelé historických objektů a za jakých podmínek mohli památku získat.

Metodologické uchopení takto komplikované problematiky není snadnou záležitostí. Práce se v tomto ohledu opírá nejen o tradiční metody používané v historické vědě

¹ NA Praha, Svaz československých velkostatkářů (dále SČV), kt. 125, kt. 146, kt. 163.

² Archiv Kanceláře prezidenta republiky (dále AKPR), KPR – protokol T (tajné) 1921–1944, T 470/22 Max Fürstenberg, velkostatkář 1922–1933, kt. 94.

³ NA Praha, SPÚ-Spisy všeobecné, inv. č. 95, Příděl zaměstnanců SPÚ, kt. 171.

⁴ NA Praha, Ústředna obchodních a živnostenských komor (dále ÚOŽK), inv. č. 205, sign. 157, kt. 998.

(hermeneutická či statistická metoda apod.), ale i o komparativní metodu. Komparovala proces pozemkové reformy, hledány byly shody a rozdíly v přístupu velkostatkářů k vyjednávání s SPÚ, a ty byly zasazeny do dobového kontextu. Kritéria komparace představují již výše zmíněné okruhy, které lze shrnout do následujících bodů: strukturní charakteristiky velkostatků, chování SPÚ k majitelům a jejich vyjednávací strategie, přerozdělování půdního fondu (drobný příděl, zbytkové statky, postátnění) a hospodářské a sociální dopady spolu s přístupem formující se památkové péče.

Komparace si vytkla za cíl dospět k přesnějšimu modelu provádění parcelace půdy v regionu středozápadních Čech, než s jakým pracuje dnešní historiografie, a ten poté zapojit do sítě sociálních, hospodářských, politických a kulturních vazeb jak na území zmíněných velkostatků, tak celostátní a mezinárodní úrovni. Disertace si též klade za cíl analyzovat vzájemný vztah velkostatkářů a SPÚ, což se pokusí vyložit v kontextu politického a hospodářského života první Československé republiky. Komparace pozemkové reformy na zkoumaných velkostatech alespoň částečně dovolí zodpovědět otázku, zda byla efektivním procesem. Hlubší pochopení průběhu pozemkové reformy slibuje přispět k vytvoření lepšího obrazu o fungování československého hospodářství v meziválečném období.

2. Struktura disertační práce

Teoretická část disertační práce se zaměřila na mechanismy fungování pozemkové reformy – důvody k jejímu provedení, legislativní rámec, Státní pozemkový úřad a finanční zajištění. Po uvedení do problematiky autorka provedla srovnání strukturních charakteristik velkostatků, čímž byla rozebrána jejich výchozí situace. Shodně lze pro všechna tři latifundia konstatovat, že se jednalo o méně úrodné oblasti Československa, od čehož se odvíjel i zájem o nabízenou půdu.

Jedním z cílů práce byla komparace přístupu státu, potažmo Státního pozemkového úřadu k velkostatkářům na základě státní příslušnosti. Práce si ve své hlavní části kladla otázku, jakou roli sehrála při uzavírání výsledné dohody. Dalším kritériem byly strategie, jimiž se velkostatkáři snažili dosáhnout určitých výhod v provádění pozemkové reformy, a to jak v zákonné rovině, tedy propuštění ze záboru a činnosti velkostatkářských institucí,⁵ tak využíváním společenských kontaktů – na politiky, diplomaty apod.⁶ Stranou nezůstala ani

⁵ Národní archiv (dále NA). Svaz československých velkostatkářů, kt. 125, kt. 146, kt. 163.

⁶ Archiv Kanceláře prezidenta republiky (dále AKPR). Fond: KPR – protokol T – tajné 1921–1944, T 470/22 Max Fürstenberg, velkostatkář 1922–1933, kt. 94.

možnost působení na mezinárodním poli, obzvláště při tzv. smíšených rozhodčích soudech na půdě Společnosti národů. Zdůraznit je třeba využívání státní příslušnosti říšskoněmeckého velkostatkáře Fürstenberga, který působil na diplomatické mise obou států, čímž ovlivnil československo-německé vztahy v meziválečném období. Metternich získal přímluvce ve španělské královské rodině, jelikož využil rodinných vazeb své manželky Isabely de Carvajal. Tato cesta se však ukázala být méně účinnou, a tak v roce 1928 změnil svou taktiku a začal se ucházet o přímluvu německého vyslance. Velkostatkáři shodně vstupovali do zájmových organizací (Svaz československých velkostatkářů a Verband der deutschen Grossgrundbesitzer Böhmens in Prag), v praxi však tato uskupení sloužila spíše k navázání společenských styků a jako právní poradní kancelář. Stejně tak samotný právní rámec poskytoval velkostatkářům příležitosti, aby požádali o propuštění ze záboru v případě průmyslových objektů (s pozemkovou reformou nesouvisející), či historicky a kulturně cenných objektů apod. Práce sleduje, do jaké míry majitelé tohoto nástroje využívali a jak byli při své snaze úspěšní.

Ve své další části se disertace soustředila na analýzu sociálních a hospodářských dopadů na sledované velkostatky jednak na základě hospodaření vlastníků zbytkových statků a drobných nabyvatelů, jednak sledováním dopadů na bývalé zaměstnance velkostatků. Disertační práce podrobila analýze drobný příděl na zkoumaných velkostatech – zaměřila se na administrativní záležitosti (složitě hledání vhodných kancelářských prostor apod.) a spory budoucích nabyvatelů (rezoluce a petice vysílané k SPÚ). Na sledovaných územích po prvním kole provedených přídělů půda zbývala, lze tedy předpokládat, že se prvotní „hlad po půdě“ podařilo alespoň částečně uspokojit.

Podstatnou část výzkumu tvořila problematika efektivit hospodaření na zbytkových statech. Jejich vlastníci se dostávali do svízelné finanční situace. Obzvláště po nástupu hospodářské krize do zemědělství se podnikání stávalo neudržitelným (nejzazší formou byla exekuce). Státní pozemkový úřad se snažil zadluženým nabyvatelům jejich situaci ulehčit poskytováním různých slev a úvěrů. Tento přístup lze interpretovat jako pokus o udržení pozemkové reformy jako politického počínu. Zároveň lze konstatovat, že větší problémy měli nabyvatelé z řad zaměstnanců velkostatků, kterým chyběly zkušenosti s hospodařením i potřebné materiálové a strojové vybavení. Naopak více odolní se ukázali být nájemci, kteří již dříve obhospodařovali zemědělskou usedlost a nemuseli se zadlužit při nákupu zařízení. Jednou z příčin zadlužení byl i stav objektu v době převzetí (do budov se naposledy investovalo před první světovou válkou, v některých případech i pole ležela ladem). Při přídělu zbytkových statků lze sledovat využívání vysokých pravomocí, jimiž SPÚ disponoval.

Mezi kritéria komparativní analýzy patří i hospodářské dopady pozemkové reformy na území bývalých velkostatků. Z průmyslových provozů se jednalo převážně o pivovary (Krušovice, Křivoklát, Plasy, Radnice) a menší průmyslové podniky – lihovary a cihelny. Disertace se zaměřila na majetkoprávní změny na sledovaných velkostatech, tedy kdy průmyslový provoz zůstal v majetku původnímu majiteli a kdy jej získal nový nabyvatel (družstvo, jednotlivec).

V závěrečné podkapitole byl pojednán vliv reformy na formující se památkovou péči. V meziválečném období nebyl přijat specializovaný památkový zákon, z toho důvodu představovaly zákony a nařízení o pozemkové reformě zásadní normu pro ochranu historicky cenných objektů. Velkostatkáři většinou využívali § 20 přidělového zákona a žádali SPÚ o ponechání památky v jejich vlastnictví. Pokud objekty nepodržel původní majitel, tak nejčastěji došlo k převedení pamětihodností do majetku nabyvatele zbytkového statku a zájmového sdružení.

3. Závěr

Závěrem tak lze konstatovat, že komparativní analýza pozemkové reformy na zkoumaných velkostatech ukázala, že majitelé velkostatku Křivoklát využili svých kontaktů na Kancelář presidenta republiky, diplomatické mise československého a německého státu a povýšili tak záležitost záboru Křivoklátska na „vyšší zájem státu“. Z toho důvodu došlo k odprodeji celého jejich majetku československému státu v roce 1929 – cena byla vyčíslena na 118 500 000 Kč, a pohybovala se tak nad náhradovou cenou. Důležitou roli ve Fürstenbergově rozhodnutí mohla hrát i skutečnost, že rodina dlužila ČSR milionové částky na daních. V komparaci s touto skutečností lze uvést, že reforma na velkostatech Plasy a Radnice proběhla poměrně standardně – případné spory se řešily před Nejvyšším správním soudem.

Seznam archivních pramenů

Národní archiv Praha

Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností, Praha (1918 – 1942)

Ministerstvo školství a národní osvěty, Praha (1918 – 1949)

Ministerstvo vnitra I – prezidium, Praha (1918 – 1948)

Ministerstvo zemědělství I – IX. odbor, Praha (1918 – 1951)

Nejvyšší správní soud, Praha (1918 – 1951)

Německé vyslanectví, Praha (1919 – 1939), (bývalý fond Studijního ústavu ministerstva vnitra č. 103)

NSDAP – spojovací ústředna při úřadu říšského protektora, Praha (1939 – 1945)

Ochranný svaz hospodářských lihovarů soukromých, Praha (1924 – 1941)

Předsednictvo ministerské rady, Praha (1918 – 1945)

Revize pozemkové reformy – brožura, separát, nedatováno.

Rodinný archiv Metternichů-Francisco-Georgicum (1209 – 1939)

Ředitelství státních lesů a statků Praha (1918 – 1948)

Státní památková správa, Praha (1953 – 1958)

Státní pozemkový úřad, Praha – spisy všeobecné (1919 – 1949)

Státní pozemkový úřad, Praha - Vlastnické soubory majitelů velkostatků, (soubor L 168-L169, soubor L 416/2, soubor L 596/1), (1919 – 1949)

Svaz československých velkostatkářů, Praha (1919 – 1943)

Ústředna obchodních a živnostenských komor, Praha (1922 – 1948)

Ústřední ředitelství státních lesů a statků, Praha (1918 – 1951)

Úřad pro zahraniční obchod, Praha (1920 – 1922)

Ministerstvo zahraničních věcí - výstřižkový archiv, Praha (1918 – 1987)

Zemský úřad Praha – Prezidium zemského úřadu v Praze (1918 – 1953),

Archiv Ministerstva zahraničních věcí

Fond mezinárodních smluv 1918–2009

II. sekce Společnost národů

VI. sekce

Kabinet ministra

Archiv Kanceláře prezidenta republiky

KPR – protokol T (tajné), 1921 – 1944 (1953)

KPR (1919-1947)

Archiv České národní banky, Praha:

Živnostenská banka v Praze (1859 – 1964)

Archiv bezpečnostních složek Praha:

Ústředna Státní bezpečnosti Praha (1935 – 1973)

Správa vyšetřování Státní bezpečnosti (1949 – 1990)

Ústav dějin umění Akademie věd:

Zdeněk Wirth

Archiv Ústavu Akademie věd:

Antonín Hobza

Státní oblastní archiv, Praha:

Domácí kancelář Šternberků – Sekretariát Č. Šternberk (1800 – 1942)

Rudolf Maxera

Velkostatek Křivoklát (1356 – 1950)

Státní oblastní archiv, Plzeň

Krajský soud obchodní, Plzeň (1857 – 1949)

Státní oblastní archiv Plzeň, pobočka Klášter u Nepomuka:

Ústřední správa Metternich (1740–1947)

Velkostatek Plasy (1565 – 1945)

Velkostatek Radnice (1682 – 1948), (nezinventarizován)

Státní okresní archiv Rokycany:

Zemědělský družstevní lihovar, s. r. o. Vojenice (1925 – 1950)

Státní okresní archiv Plzeň-sever, pobočka Plasy:

Okresní úřad Kralovice (1855 – 1945)

Pamětní kniha obce Horní Bříza (1923 – 1935)

Státní okresní archiv Beroun:

Obecní úřad Nižbor

Státní okresní archiv Rakovník:

Archiv města Rakovník (1319 – 1945)

Archiv obce Olešná (1792 – 1945)

Místní národní výbor Ruda (1945 – 1990)

Podnikový archiv Krušovice:

rukopis Josefa Štěpánka z roku 1979

Archiv hradu Český Šternberk:

Foto Jiřího Sternberga

Národní památkový ústav, Praha:

Sbírka Oddělení fotodokumentace a dokumentace sbírek Generálního ředitelství

Národní památkový ústav, Správa státního zámku Kynžvart

Sbírkový a mobiliární fond

Archiv Společnosti národů, Ženeva:

Section des Commissions administratives et des questions de minorités,

Auswärtiges Amt, Berlín:

Politisches Archiv Länderabteilung II (1920-1936), Akten der Tschechoslowakei,
Aktenzeichen Rechtswesen 19,

Politisches Archiv Länderabteilung II (1920-1936), Akten der Tschechoslowakei,
Aktenzeichen Sozialpolitik 10, Bodenreform,

Bundesarchiv Berlin,

Reichsjustizministerium

Seznam literatury

- BALCAR, Jaromír. Instrument im Volkstumskampf? Die Anfänge der Bodenreform in der Tschechoslowakei 1919/20, In: *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* 46, č. 3, Mnichov 1998, s. 391-428.
- BALCAR, Jaromír. Pozemková reforma v období první československé republiky, In: *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*. 22, č. 6, Praha 2000, s. 27–31
- BARBOŘÁKOVÁ, Ilona. *Vzpomínky na rod Metternichů v Plasích*, bakalářská práce, UJEP, Ústí nad Labem 2009.
- BARCHÁNEK, Václav. Třicetileté pěstování konifer na velkostatku radnickém u Plzně, In: *Československý Háj. Časopis vydávaný Čs. Maticí lesnickou a věnovaný šíření vědomostí lesnických roč. 11*, s. 111 – 115.
- BAYER, Bohdan. Radnicko, sídlo proslulého průmyslu, In: HEJNÝ, Václav. *Monografie Radnicka*, Příbram 1948.
- Beschwerde der deutschen Grossgrundbesitzer der Tschechoslowakischen Republik, die die Ankündigung der Konfiskation ihres Eigentumes für den 1. Jänner 1923 erhalten haben, gerichtet an den Völkerbund : ueberreicht durch die Deutsche Völkerbundliga in der Tschechoslowakischen Republik im September 1922*, Praha 1922.
- BLAŽKOVÁ, Kateřina et al. *Historie a současnost podnikání na Rakovnicku, Kralovicku a Manětínsku*. Žehušice 2005.
- BOHUSLAV, Josef. *Sbírka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních, založená a od r. I.-XV pořádaná Jos. B. Bohuslavem, ročník XI. Nálezy z roku 1929*, Praha 1930.
- BOLEN, Václav. *Pravda o pozemkové reformě*, Praha 1921.
- BROŽKOVÁ, Daniela. *Křivoklátská knihovna*. Diplomová práce FF UK KVI, Praha 1985.
- BUKAČOVÁ, Irena. *Architektura Jana Blažeje Santiniho-Aichla na severním Plzeňsku*, Beroun 2012.
- CADIZ de B. Gerry; ESTORNINOS D. Lilian. Analysis on Agrarian Reform, Access and Benefit Sharing, and Land Titling as Mechanisms in Poverty Alleviation, In: *SSRN Electronic Journal*, 2010.
- CEBE, Jaroslav. Zákon o dočasných opatřeních v exekučním a konkursním řízení proti zemědělcům, In: *Hospodářská politika*, ročník 8, ze dne 31. března 1934, s. 224–226.
- CÍZL, Vojtěch, ed. *Průvodce po Radnicích a okolí*, Radnice 1935
- Compass. Industrie und Handel. Čechoslowakei*, 1928, 1933.

- CORNWALL, Mark. „National Reparation?“. The Czech Land Reform and the Sudeten Germans 1918–1938, In: *The Slavonic and East European Review*, Vol. 75, No. 2, London 1997, s. 259–280.
- ČECH, Václav. *Slovo k domkařům a rolníkům*, Čechy 1923.
- ČECHUROVÁ, Jana. Místo setkání Společenský klub v Praze na Příkopech, In: *Psáno do oblak. Sborník k nedožitým sedmdesátinám prof. Jana Kuklíka*, Praha 2011, s. 41–47.
- ČEPELKA, Čestmír; ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*, Praha 2003.
- ČERNÝ, Bohumil. Vývoj lihovarství v českých zemích. (Příspěvek k dějinám zemědělství), In: *Československý časopis historický* 5 [55], č. 4, (1957), s. 688–727.
- ČERNÝ, Václav. *Slovníček archivní terminologie: Názvosloví pro zemědělsko-lesnické archivy II.*, Praha 1955.
- Československá pozemková reforma v číslicích a diagramech*, Praha 1925.
- Československá vlastivěda*, díl I. Příroda, Praha 1930
- Československá vlastivěda*, díl VI. Práce, Praha 1930.
- Československé státní lesy a statky, státní podnik, spravovaný na základě zákona č. 404 z roku 1922 a vlád. nař. č. 206/1924 sbírky zák. a nař. ministerstvem zemědělství*, Praha 1938.
- DALLABONA, Lucie. *Die Bodenreform in der Tschechoslowakei nach dem 1. Weltkrieg unter besonderer Berücksichtigung des fürstlich-liechtensteinischen Besitzes*, Wien 1978.
- DALLMEIER, Martin. Die Bodenreform und Enleitung des Grossgrundbesitzes in der Tschchoslowakischen Republik aus der Sicht des Fürstenhauses Thurn und Taxis, In: *Setkání na hranici. 2. česko-hornofalcké archivní symposium*, Ústí nad Labem 1997, s. 147–154.
- DAŘENICKÝ, J. *Lesní pozemková reforma s hlediska právního, národohospodářského, národního, sociálního aj.*, Praha 1926.
- DÉRER, Ivan. *Katechismus pozemkové reformy*, Bratislava 1925.
- Deset let Československé republiky*, Svazek III, Praha 1928.
- DETEKTOR. *Die tschechoslowakische Bodenreform eine mitteleuropäische Gefahr*, Wien 1925.
- DUFEK, Pavel. *Nástin průběhu 1. pozemkové reformy na Slánsku*, In: *Město a region v dramatickém století Slaný a Slánsko ve XX. století*, Slaný 2014, s. 17–36.
- DUFEK, Pavel. Pily a 1. pozemková reforma 1919–1935/1938, In: MATOUŠEK, Václav; BLAŽKOVÁ, Tereza (eds.) *Les a industrializace*, Praha 2015, s. 15–32.
- DUFEK, Pavel. *Velkostatkové pivovary a první pozemková reforma: nástin vzájemných interakcí Státního pozemkového úřadu a velkostatkářských majitelů pivovarů*, In: *Kvasný Průmysl* 62/2016 (2), s. 52–55.

DUFEK, Pavel. Zaměstnanci Státního pozemkového úřadu v "minovém poli" zahraniční politiky a pastích politiky domácí - případová studie, In: *Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami*, Uherské Hradiště 2008, s. 161–168.

DURDÍK, Tomáš. Die Burg Krivoklát und weitere Burgen auf der ehemaligen Fürstenbergischen Herrschaft Krivoklát, In: *Die Fürstenberger. 800 Jahre Herrschaft und Kultur in Mitteleuropa. Schloss Weitra*, 1994, s. 300–306

DURDÍK, Tomáš. *Hrad Týřov*, Praha 2001.

ENGLIŠ, Karel. Pozemková reforma otázkou sociální a produktivní, In: *Otázky a názory. 100 článků z Lidových novin*, Praha 1926.

ERŠIL, Antonín. *O zajištění půdy drobným pachtýřům*, Praha 1919.

FENCL, Josef, *Z historie pivovarnictví a chmelařství Rakovnicka*. Rakovník 1983.

FLÖTER, Wilhelm. Die Bodenreform in der Tschechoslowakischen Republik, In: M. SERING. *Die agrarischen Umwälzungen im ausserussischen Osteuropa*, Berlin und Leipzig 1930, s. 205–239.

FROLEC, Ivo (ed.). *Sborník z příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 21. a 22. dubna 1994*, Uherské Hradiště 1994.

GLASSHEIM, Eagle. *Urození nacionalisté: česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, Praha 2012.

HÁCHA, Emil, ed. et al. *Slovník veřejného práva československého. Svazek III, P až Ř*. Brno 1932–1934.

HAUNER, Stanislav. *Obyvatelstvo, katastrální výměra a pozemková reforma politického okresu Rakovnického*, Rakovník 1932.

HAVLÍK, Josef. *Plasy*, Plasy 1934.

HELAN, B. Volba cihlářské pece pro nejmenší roční výrobu, In: *Stavivo. Odborný časopis věnovaný zájmům veškerého průmyslu staviv* 11, 1930, s. 388–390.

HERTEL, Petr. *První pozemková reforma na velkostatku Louňovice pod Blaníkem (případová studie)*, FF UK, Praha 2009.

Herrschaftsziegelein in Österreich-Ungarn, In: *Tonindustrie-Zeitung, Fach- und Handelsblatt für Ziegel, Kalk, Gips, Zement, Beton und Kunststein*, 37. Jahrgang, Nr. 68, 1913, s. 893–894.

HOBZEK, Josef. *Vývoj památkové péče v českých zemích, stručný nástin*, Praha 1987.

HOFMANN, Gustav. První pozemková reforma v západních Čechách, In: *Minulosti západočeského kraje XX*, Plzeň 1984, s. 35–44.

HORÁČEK, Cyril. *Učebnice národohospodářské politiky, oddíl druhý, politika, zemědělská a ostatních druhů prvovýroby*, Praha 1914.

- HORÁK, Ondřej. *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním: příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století*, Praha 2010.
- HOREJŠ, Miloš. Šlechta a nacistická pozemková politika v českých zemích, In: *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*, Praha 2011, s. 177–199.
- Hospodářská politika, Praha 1926–1939.
- HUBER, Ernst. *Die Bodenreformen in der Tschechoslowakei, in Österreich und in Ungarn nach dem Ersten Weltkrieg*, Wien 1948.
- HURÁB, Jaroslav. Návrh na ochranu cihlářské živnosti, In: *Stavivo* 11, 1930, s. 5.
- HÜRTER, Johannes, ed. et al. *Biographisches Handbuch des deutschen Auswärtigen Dienstes (1871–1945)*, Band 3, Paderborn 2007, s. 48–49.
- JÁKL, Pavel. *Encyklopedie pivovarů Čech, Moravy a Slezska. I. díl, Střední Čechy*, Praha 2004
- JANATA, Jaroslav. *Hrad Krašov*, Kralovice 1933.
- JANATA, Jaroslav. *Město Čistá a okolí*, Čistá 1937.
- JANČÍK, Alois. Kolísání obilních výnosů v Čechách v letech 1870 – 1920 (předběžná studie), In: *Vědecké práce Československé akademie zemědělských věd z dějin zemědělství a lesnictví*, Praha 1959, s. 85–103.
- JANČÍK, Drahomír. Pozemková reforma nástroj nacionálního přerozdělení půdního fondu, In: JANČÍK, Drahomír; KUBŮ, Eduard (eds.). *Nacionalismus zvaný hospodářský*, Praha 2011, s. 275–338.
- JELÍNKOVÁ, Dita. "Když ta širá, různorodá vlast přestala existovat..." aneb Osudy rodiny Clary-Aldringen po rozpadu Rakouska-Uherska a její hledání nové cesty v postimperiálním světě, In: *Theatrum historiae* 6, Pardubice 2010, s. 125–162.
- JELÍNKOVÁ, Dita. Transformace životní reality Alfonse Clary-Aldringena v postimperiálním světě: postoje, strategie, konsekvence, In: *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*, Praha 2011, s. 107–130.
- Jednání obchodní a živnostenské komory v Praze roku 1922*, Praha 1924.
- JEŘÁBEK, Eduard. *Pozemková reforma na Hlučínsku*, Opava 1930.
- KAHUDA, Jan. Zemřela manželka posledního majitele plaského panství, In: *Kronika regionu: Kralovicko, Manětínsko, Plasko*, roč. 5, č. 3, s. 7–9.
- KALÁTOVÁ, Marie. *Pozemková reforma v majetku schwarzenberské sekundogenitury v letech 1918–1938*, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1998.
- KAMENICKÁ, Eva. Stavební vývoj areálu plaského kláštera ve světle archeologických výzkumů, In: *850 let plaského kláštera (1145–1995), Sborník příspěvků semináře „Vývoj*

a význam plaského kláštera pro české dějiny“ pořádaného v Mariánské Týnici ve dnech 31. 5. – 2. 6. 1995, Mariánská Týnice 1995, s. 26–27.

KAREL, Miloslav. *Národopis lidu československého. IV., Plzeňsko. sv. 2., Zemědělství*, Praha 1938.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918 – 1938)*, I. díl, Praha 2003.

KAZIMOUR, Josef. *Přehled dějin československého zemědělství*, Praha 1930.

KOBLASA, Pavel. Majetkové poměry knížecího rodu Metternich-Winneburg, In: *Paginae historiae : sborník Národního archivu* 22/2, 2014, s. 160-173.

KOBLASA, Pavel. První pozemková reforma na jindřichohradeckém panství, In: *Výběr, časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech* 39, České Budějovice 1999, s. 268–271.

KOPECKÝ, Lukáš. JUDr. Karel Viškovský (1868 – 1932): prezident SPÚ, ministr a publicista, In: RYCHLÍK, Jan; HOLEČEK, Lukáš; PEHR, Michal. *Agrarismus ve střední a východní Evropě 19. a 20. století*, Praha 2015, s. 116–133.

KOUBEK, Václav. *Československá pozemková reforma 1919 – 1921 z pozice velkostatkářů se zaměřením na šlechtický rod Šternberků*, bakalářská práce, Vysoká škola ekonomická v Praze, Národohospodářská fakulta, Praha 2009.

KOUTNÝ, Josef. K hospodářské a finanční situaci zbytkových statků, In: *Hospodářská politika*, ročník 5, ze dne 7. března 1931, s. 164–165, s. 181–184.

KOVÁŘ, Jaromír. Zámek v Radnicích, In: *Minulostí západočeského kraje X*, Plzeň 1974, s. 164–165.

Kralovický obzor : vzdělávací, národohospodářský a politický krajinský časopis, hájící zájmy Kralovicka, Manětínska, Radnicka a čes. Podbořanska, Kralovice 1920–1940.

KREJČÍ, Dobroslav. *Poválečná pozemková reforma v Německu a u nás*, Brno 1924.

KROUTVOR, Josef. *Potíže s dějinami: eseje*, Praha 1990.

KŘOVÁK, Rudolf. *Věcný ukazovatel k zákonům a nařízením o pozemkové reformě*, Praha 1922.

KUBAČÁK, Antonín. Činnost Svazu československých velkostatkářů v letech 1919 – 1943, In: *Sborník archivních prací* 37, č. 2, Praha 1987, s. 325–373.

KUBAČÁK, Antonín. Provádění pozemkové reformy na majetku cizích státních příslušníků v období první republiky, In: *Vědecké práce Národního zemědělského muzea* 29, Praha 1991–1992, s. 33–69.

KUBAČÁK, Antonín. Pozemková reforma v období první republiky, In: *Historický obzor* 4, Praha 1993, s. 84–87.

- KUBAČÁK, Antonín, *Obnova venkova - Dějiny zemědělství v Českých zemích (od 10. století do roku 1900)*, Praha 1994
- KYSELOVÁ, Petra. *Osudy majetku Sternbergů ve 20. století*, Pdf UK, 2012
- LACINA, Vlastislav. Boj o uzákonění pozemkové reformy v letech 1918 a 1919, In: *Sborník k dějinám 19. a 20. století*, Praha 1978, s. 123–144.
- LACINA, Vlastislav. Představy o řešení agrární otázky v Československu v letech 1918–1919, In: *Československý časopis historický*, roč. 25, 1977, s. 661–681.
- LACINA, Vlastislav. *Zadlužení kapitalistického zemědělství v českých zemích v letech 1918-1938*. Praha 1978.
- LAŠTOVKA, Vojtěch. *Sto dvacet pět let Chemického závodu v Kaznějově*, 1958.
- LEGER, Karel. *Přidělování zbytkových statků – praktické pokyny pro uchazeče o zbytkové statky*, Praha 1924.
- MACEK, Josef. Land Reform in Czechoslovakia, In: *The Slavonic Review*, roč. 1, č. 1 (Jun., 1922), s. 144–150.
- MACEK, Josef. *Sociální ekonomika, kurs národního hospodářství, část V. – důchody konjunktura a krize*, Praha 1948.
- MACEK, Josef. *The Land Question, The Czecho-Slovak Republic*, volume VI, Agriculture, Praha 1920.
- MACHÁČEK, Fridolín. Z minulosti do přítomnosti, In: HEJNÝ, Václav. *Monografie Radnicka*, Příbram 1948.
- MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha 1997.
- MARTULIAK, Pavol. Prvá pozemková reforma a Ivan Dérer, In: *Dr. Ivan Dérer, politik, právník a publicista*, Bratislava 2010, s. 279–295.
- MARUŠÁK, Karel. *Šlechta, velkostatek a pozemková reforma*, Brno 1919.
- MAŠEK, Petr. Die Fürstenberg-Bibliothek auf Burg Krivoklát, In: *Die Fürstenberger. 800 Jahre Herrschaft und Kultur in Mitteleuropa. Schloss Weitra*, 1994, s. 313-322.
- MAŠEK, Petr. Krivoklátská knihovna rodu Fürstenbergů, In: *Sborník Národního muzea*, řada C, 1993, ročník XXXVIII, č. 1. - 2., s. 39-62.
- MAŠEK, Petr. *Zámecká knihovna Krivoklát*, In: XIX. kongres mezinárodní asociace bibliofilů. Praha 1995.
- MATĚJČEK, Jiří. Diskuse na dálku: Jaké bylo podnikání šlechty v 19. století?, In: *Slezský sborník. Acta Silesiaca. Čtvrtletník pro vědy o společnosti* 107, č. 2-3, 2009, s. 218-221.
- MEDINGER, Wilhelm. *Grossgrundbesitz, Fideikomis und Agrarreform*, Wien und Leipzig 1919.

- MEISSNER, Alfréd. *Pro zaknihování přidělené půdy: za svobodu drobných přidělců, Čechy* [1929].
- METTERNICHOVÁ, Tatiana. *Svědectví o neobyčejném životě*, Praha 1992.
- MICHL, Jaroslav; PETRŮV, František; NOVÝ, Josef. *Revize první pozemkové reformy*, Praha 1948.
- MORAVCOVÁ, Dagmar. *Československo, Německo a evropská hnutí 1929–1932*, Ústí nad Orlicí 2001.
- MYŠKA, Milan. Šlechta a podnikání v českých zemích v 18. a 19. století (sedm tezí k diskusi), In: *Šlechtic podnikatelem. Podnikatel šlechticem. Šlechta a podnikání v českých zemích v 18. - 19. století*, Ostrava 2008, s. 41-48.
- Národní shromáždění republiky československé v prvním desetiletí*, Praha 1928.
- NECHLEBA, Alois, *Příspěvky k sociologii křivoklátského venkova, Zvláštní otisk Sborníku Československé akademie zemědělské, roč. III.*, Praha 1928, Praha 1928.
- NEMRAVOVÁ, Lenka. „*Sie sind Aristokratin?*“ *Urozené ženy ve 20. století na příkladě rodu Sternbergů*, Jihočeská univerzita, České Budějovice 2014.
- NOSÁLOVÁ, Jana. Rakovnický starosta Čeněk Vaněček a jeho působení ve městě v letech 1923–1938, In: *Rakovnický historický sborník VI/2005*, Rakovník 2005, s. 114.
- NOVÝ, Petr. *Archeologie novověké těžby černého uhlí oblasti Břaské pánve*, Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň 2013.
- OTÁHAL, Milan. *Zápas o pozemkovou reformu v ČSR*, Praha 1963.
- Ottův slovník naučný*, I. díl, Praha 1888.
- PARZEFALL, Raffael. *Die tschechoslowakische Bodenreform und das Haus Thurn und Taxis*, diplomová práce, Univerzita Regensburg 2012.
- PATOČKA, Jaromír. *Hospodářská situace majetkových komplexů šlechtických rodů Waldstein-Wartenberg, Lobkowitz, Fürstenberg a Schönborn na počátku 20. století*, In: *Hospodářské dějiny* 26/2, 2011, s. 174-210.
- PAVEL, Antonín. *Československá pozemková reforma, Pozemková reforma XIX*, 1938.
- PAVEL, Antonín. *Pozemková reforma Československá*, Praha 1937.
- PAVEL, Antonín. *Pozemková reforma československá, zvláštní otisk z Dodatků Ottova slovníku naučného*, [Praha 1937].
- PAVEL, Antonín. *Sibiřské úvahy*, Praha 1924–1925, 2 sv.
- PAVEL, Antonín. *Úkoly naší vnitřní kolonizace*, Praha 1935.
- PAVEL, Antonín. *K hospodářské a finanční situaci zbytkových statků*, Praha 1931.
- PAVEL, Antonín. *Rumunská pozemková reforma*, Praha 1931.

- PEICHLOVÁ, Adéla. Konfiskační a vyvlastňovací prvek pozemkové reformy v době první republiky, In: KUKLÍK, Jan a kol. *Konfiskace, pozemkové reformy a vyvlastnění v československých dějinách 20. století*, Praha 2011, s. 31-40.
- PEICHLOVÁ, Adéla. *Pozemková reforma v době první republiky*, rigorózní práce, Prf UK, Praha 2011.
- PEKAŘ, Josef. *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*, Praha 1923.
- PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu II.*, Praha 1991.
- PILÍK, B. Exekuce proti přidělcům a zbytkovým statkářům, In: *Pozemková reforma XIV*, 1933, s. 30.
- PILÍK, B., *Pozemková reforma v judikatuře Nejvyššího soudu*, Praha 1932.
- Pivovarský časopis „KVAS“*. Odborný list věnovaný veškerým zájmům pivovarnictví, Praha 1905.
- Plzeňsko: List pro národopis a ochranu památek, Plzeň 1919–1936.
- POLÁŠEK, Adam. Problematika zemědělského průmyslu velkostatků za první pozemkové reformy na příkladě porolničení Gutmannova cukrovaru v Tovačově, In: HORÁK, Pavel; BOŠTÍK, Pavel; KARPÍŠEK, Jaromír; STURZ, Zbyněk. *České, slovenské a československé dějiny 20. století*, X, Ústí nad Labem 2015, s. 197 – 204.
- Pozemková reforma a boj o obecní statek, volební kapitoly pro dělníky, domkaře a maloročníky*, Praha 1925.
- Pozemková reforma*, Praha 1920–1938.
- PRAŽÁK, Jiří. *Rukopisy křivoklátské knihovny*, Praha 1969.
- PROKEŠ, Antonín. *Krátký přehled československého zemědělství*, Praha 1923.
- PRŮCHA, Václav a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992*, 1. díl, Praha 2004.
- PŠENIČKOVÁ, Jana. Aféry agrární strany související s prováděním pozemkové reformy, In: *Pagina historiae* 8, Praha 2000, s. 101–117.
- PŠENIČKOVÁ, Jana. Ochrana historických památek a přírodních krás při provádění pozemkové reformy v ČSR, In: JUNĚCOVÁ, Jiřina; ROHÁČOVÁ, Olga, ŠOUŠA, Jiří. *Rekviem zemědělsko-lesnické a agrární historičce : in memoriam Jany Pšeničkové*, Praha 2010, s. 341–361.
- PŠENIČKOVÁ, Jana. *Zbytkové statky v Čechách. 1918-1948*, Praha 1998.
- PUTTKAMER, Joachim von. Die Tschechoslowakische Bodenreform von 1919: Soziale Umgestaltung als Fundament der Republik, In: *Bohemia: Zeitschrift für Geschichte und Kultur der böhmischen Länder*, Band 46, č. 2, München 2005, s. 315–342.

Rakovnický obzor: list strany sociálně demokratické pro okresy: Rakovník, Křivoklát, Kralovice a Manětín, Rakovník 1909–1920.

REICH, Edvard. *Základy organisace zemědělství Československé republiky*, Praha 1934.

RENNER, Jan. *Popis politického a školního okresu rakovnického*, Rakovník 1902.

ROŽMBERSKÝ, Petr. Zámky Radnice a Liblín s dodatky k zámkům v Úlicích a Oseku, In: Hláska : zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka Plzeň 19, č. 4, (2008,) s. 56-58.

RUMER, Willy. *Die Agrarreformen der Donau-Staaten: eine agrarpolitische untersuchung der bodenreformen Österreichs, Ungarns, der Tschechoslowakei, Bulgariens, Rumäniens und Südslaviens in den jahren 1917-1926*, [Innsbruck] 1927.

RYCHLÍK, Jan. Pozemková reforma v Československu 1919 – 1938, In: *Vědecké práce zemědělského muzea* 27, Praha 1987–1988, s. 127–147.

SLEZÁK, Lubomír. Tvůrci, kritikové a odpůrci pozemkové reformy, In: *Moderní dějiny I*, Praha 1993, s. 197–217.

SLEZÁK, Lubomír; LACINA, Vlastislav. *Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR*, Praha 1994.

Sociální demokracie: list československé soc. demokratické strany dělnické pro VI. obvod lounské župy: Rakovník, Křivoklát, Louny, Žatec, Postoloprty s Kralovicemi a Manětínem, Rakovník 1921–1925.

SOMMER, Karel. Průběh a výsledky pozemkové reformy v pohraničí českých zemí, In: *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*, Olomouc 2003, s. 35-108.

SOUTNER, Oldřich; HUBKA, Petr. *Osm a půl století v plaské kotlině: 1145-1995: čtení o přírodě, památkách, lidech a událostech od dávných dob k současnosti. Díl I., Ve stínu plaských lip*, Plasy 1996.

SPISAR, Josef. *Pozemková reforma a patronátní právo, výkup patronátních povinností*, Přerov 1935.

STEINOVÁ, Šárka. Soukromé lihovary a pozemková reforma, In: *Prameny a studie. Brambory - skrytý poklad*, Praha 2008, s. 32–48.

STŘEDOVÁ, Veronika. *František Kutnar a strukturalismus v interpretaci sociálních a hospodářských dějin*, Praha 2009.

STŘEDOVÁ, Veronika. Problém historické terminologie v díle Františka Kutnara, In: *Dějepis: sborník katedry historie. "Třicet let učitelem učitelů dějepisu." Věnováno profesoru PhDr. Janu Kumperovi, CSc., vedoucímu katedry historie FPE ZČU k šedesátým narozeninám*, 22, Plzeň 2006, s. 61– 69.

- SVOBODA, P. *Křivoklátské lesy, dějiny jejich dřevin a porostů*, *Studia Botanica Čechica* VI, Praha 1943.
- ŠTONCNER, Petr. Organizační vývoj státní památkové péče v letech 1918 – 1945, In: *Péče o architektonické dědictví, vybrané kapitoly k tématu péče o stavební a umělecké památky*, Praha 2008.
- ŠTONCNER, Petr. Zdeněk Wirth a systém státní památkové péče v období první republiky, In: *Zdeněk Wirth pohledem dnešní doby : soubor příspěvků*, Praha 2010, s. 181-207.
- ŠVÁB, František. *Plzeňsko: Národopisné oblasti: Plzeňská, Plasská, Radnickorokycanská, Hradištská (Blovická), Chotěšovská a Stříbrská. Sv. I. Národopis lidu československého. Díl 4.*, Praha 1934.
- TEXTOR, Lucy Elizabeth. *Land reform in Czechoslovakia*, London 1923.
- TITTL, Hynek. *Schematismus und Statistik des Grossgrundbesitzes und grösserer Rustikalgüter im Königreiche Böhmen: mit einer agronomischen und Eisenbahnkarte*, Prag 1906.
- TOMSOVÁ, Petra. *Sternbergové. Aristokratická společnost v „dlouhém 19. století“*, diplomová práce FF UK, Praha 2015.
- UHLÍŘOVÁ, Tereza. *Krajina janusovské tváře. Reprezentace rakovnicko-křivoklátské krajiny ve věstnících rakovnickému musejního spolku a jeho další regionální produkci*, diplomová práce FHS UK, Praha 2013.
- ULRICH, Jaroslav. *Pozemková reforma: všeobecné poznámky*, Praha 1922.
- URFUS, Valentin. *Rodinný fideikomis v Čechách*, In: *Sborník historický*, sv. 9, 1962, s. 193–237.
- V boj za vítězství socialismu: materiál k pozemkové reformě*, Praha [1925].
- VAVRDA, Miloslav. *Miloš Seifert, zakladatel českého woodcraftu: biografická črta a výčet literárního díla*, Praha 1932.
- VILIKOVSKÝ, Václav. *Dějiny zemědělského průmyslu v Československu od nejstarších dob až do vypuknutí světové krise hospodářské*, Praha 1936.
- VILIKOVSKÝ, Václav. *Zemědělské technologie, Část. I. Průmysl okopanin*, Praha 1926.
- VINTER, Vlastimil. *Úvod do dějin a teorie památkové péče I. Nástin vývoje a základní ideové otázky památkové péče*, Praha 1971.
- VONDRUŠKA, Eduard. *Czechoslovak Land Reform*. Prague 1924.
- VOTT, Tonda. Co stojí stavba kruhových pecí, In: *Keramické listy. Illustrovaný odborný časopis pro odvětví průmyslu keramického* 1, 1909, s. 78–79.
- VOŽENÍLEK, Jan. *O rozdělení velkostatků k účelu vnitřní kolonisace v Československé republice*, Praha 1919.

- VOŽENÍLEK, Jan. *Pozemková reforma v Československé republice*, Praha 1924.
- VOŽENÍLEK, Jan. *Předběžné výsledky čsl. Pozemkové reformy, Obvodová úřadovna Státního pozemkového úřadu v Plzni*, Praha 1929.
- VOŽENÍLEK, Jan. *Předběžné výsledky čsl. Pozemkové reformy, Obvodová úřadovna Státního pozemkového úřadu v Praze*, Praha 1929.
- VOŽENÍLEK, Jan. *Předběžné výsledky pozemkové reformy*, Praha 1930.
- VOŽENÍLEK, Jan. *Předběžné výsledky pozemkové reformy: země Česká a Moravská*, Praha 1930.
- VOŽENÍLEK, Jan. *Výsledky pozemkové reformy*, Praha 1930.
- VRÁNOVÁ, Ivana. *Pozemková reforma na Benešovsku (na velkostatech Tloskov a Líšno)*, diplomová práce FF UK, Praha 1985.
- VRBA, Jan. *Zbytkový statek*, Praha 1930.
- WEIRICH, Marko. *Staré a nové Československo: národohospodářský přehled bohatství a práce.*, [spr.] Praktická knihovna. Řada velká, s v. 1, Praha 1938-1939.
- WEYR, František. Právní postavení majitelů pozemků na území československé republiky, pokud jsou tito majitelé státními občany německými a pokud pozemky ty podléhají § 1. zák. ze dne 16. dubna 1919 čís. 387 Sb. z. a nař., In: *Sborník věd právních a státních*, Praha 1922, s. 379–391.
- WIEHEN, Joseph. *Die Bodenreform der Tschechoslowakischen Republik*, Berlin [1924].
- WORLICZEK, Camillo. *Grundlagen, Grundgedanken und Kritik der tschechoslowakischen Bodenreform*, Reichenberg 1925.
- Zbytkové statky a jiné objekty na velkostatku Křivoklát, In: *Národní hospodář* ze dne 27. srpna 1925.
- ZEMANOVÁ, Jiřina. *Jiří Douglas Sternberg (1888–1965)*, Jihočeská univerzita, České Budějovice 2008.
- ZETEK, František J., ed. *Kralovice a okolí: (dějepisný přehled, popis obce, přírodní přehled a vycházky do okolí)*, Kralovice 1933.
- Zprávy Státního pozemkového úřadu: orgán pro výkazy a statistiku z oboru československé pozemkové reformy*, Praha, 1928–1932.
- Zprávy zemského statistického úřadu království Českého, Statistika osevu a sklizně*, Praha 1897–1913
- Žďár: neodvisle politický týdeník pro okres Rokycanský, Zbirovský, Hořovický, Blovický, Kralovický*, Rokycany 1920–1939.

ŽUPANIČ, Jan; FIALA, Michal; STELLNER, František. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, Praha 2001.